

EY Handboek jaarrekening 2023

Toepassing van de Nederlandse wet- en regelgeving en
IFRS

Ernst & Young Accountants LLP

Eindredactie

Dewi den Bakker
Maarten Pronk
Sonja Visser

Overige auteurs

Esther Appel
Miquel Boeijink
Pieter Dekker
Roy van Duuren
Alette van Ekris
Cees van Geffen
Souhaila Habtat
Jos Hesselink
Renee Keltjens
Jasper Kolsters
Arjan kleijn Winkel
Tim Koelewijn
Gerard Kuus
Twan van Limpt
Bas-Wouter Littel
Michiel van der Lof
Joep van den Nieuwenhof
Ilona Oortman
Adinda Ossenblok
Matthijs Polak
Wouter Reuvers
Gerard van Santen
Kelly van Schaik
Stefan Soetekouw
Anne Spoelstra
Maarten Spruijt
David Stolker
Ulviyya Tagiyeva
Hans van der Veen
Bert Vissers
Wilko Weijers
Maurits Wools
Fenna Zwienenbarg

Beknopte inhoudsopgave

Voorwoord	XLI
Ten geleide bij EY Handboek jaarrekening 2023	XLIII
Deel I Regelgeving	
1 Overzicht van wet- en regelgeving	3
2 Formele aspecten	25
3 IFRS	57
Deel II Posten jaarrekening en toelichting	
4 Algemene grondslagen	89
5 Winst-en-verliesrekening	131
6 Immateriële vaste activa (excl. goodwill)	195
7 Materiële vaste activa	231
8 Vastgoedbeleggingen	293
9 Financiële vaste activa: algemeen	325
10 Deelnemingen	343
11 Joint ventures	389
12 Voorraden	403
13 Onderhanden projecten	425
14 Overige vlottende activa	463
15 Eigen vermogen en Aandeel van derden	495
16 Voorzieningen	541
17 Belastingen naar de winst	573
18 Pensioenen	619
19 Schulden en overlopende passiva	671
20 Het kasstroomoverzicht	699
21 Toelichting	741
Deel III Capita selecta	
22 Segmentatie	767
23 Consolidatie	789
24 De enkelvoudige jaarrekening	823
25 Fusies en overnames (incl. goodwill)	837
26 Transacties onder gemeenschappelijke leiding	911
27 Vreemde valuta	963
28 Stelselwijzigingen, schattingswijzigingen en fouterstel	995
29 Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	1015
30 Financiële instrumenten	1049
31 Derivaten, embedded derivaten en hedge-accounting	1099
32 Leasing	1147
33 Activa bestemd voor verkoop en beëindiging van bedrijfsactiviteiten	1201
34 Op aandelen gebaseerde betalingen	1227
35 Overheidssubsidies en andere vormen van overheidssteun, emissierechten en dienstverlening uit hoofde van concessieovereenkomsten en heffingen	1265

36	Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa	1293
37	Winst per aandeel en andere kengetallen, kerncijfers en meerjarenoverzichten	1303
38	Gebeurtenissen na balansdatum	1335
39	Bestuursverslag	1345
40	Duurzaamheidsverslaggeving	1383
41	Overige gegevens	1421
42	Vrijstellingen in verband met groepsregime (art. 2:403 BW)	1425
43	Vrijstellingen voor middelgrote rechtspersonen	1439
44	Jaarrekening voor micro- en kleine rechtspersonen	1451
45	Tussentijdse berichten	1487
46	Discontinuïteit en twijfel over continuïteit	1509
Deel IV Financiële instellingen		
47	Banken	1533
48	Verzekeringsmaatschappijen	1565
49	Beleggingsentiteiten	1607
50	Pensioenfondsen	1661
Deel V Overige organisaties		
51	Coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen	1701
52	Commerciële stichtingen en verenigingen	1713
53	Organisaties zonder winststreven en fondsenwervende organisaties	1723
54	Personenvennootschappen	1755
55	Woningcorporaties	1765
56	Zorgaanbieders	1785
57	Onderwijsinstellingen	1795
Bijlagen		
	Bijlage 1 Wetteksten [per 1 januari 2023]	1821
	Bijlage 2 Besluit modellen jaarrekening	1877
	Bijlage 3 Besluit actuele waarde	1909
Trefwoordenregister		1913

Voorwoord

Voor u ligt de vierentwintigste editie van het 'EY Handboek jaarrekening'. Dit Handboek jaarrekening 2023 richt zich zowel op de voor de jaarrekening 2023 geldende Nederlandse wet- en regelgeving als op de hoofdzakken van de internationale regelgeving, zoals die vorm krijgt in IFRS (International Financial Reporting Standards).

Standaarden, Richtlijnen en wetteksten laten zich vaak niet gemakkelijk lezen. Zij worden gekenmerkt door een compact en soms juridisch taalgebruik. Ook ontbreken vaak toelichtingen en nadere verduidelijkingen die de lezer kunnen helpen. Dit jaarlijkse Handboek heeft ten doel de bepalingen die gelden voor een jaarrekening op een meer overzichtelijke wijze toegankelijk te maken.

De volgende regelgeving komt in het Handboek jaarrekening aan de orde:

- ▶ de *wetgeving*: in hoofdzaak de bepalingen die zijn opgenomen in *Titel 9 Boek 2 BW*, maar daarnaast soms wetgeving die op andere plaatsen in het Burgerlijk Wetboek voorkomt en Europese wetgeving die relevant is voor Nederlandse rechtspersonen;
- ▶ de met de wetgeving samenhangende *besluiten*: het Besluit modellen jaarrekening en het Besluit actuele waarde;
- ▶ de *jurisprudentie*: de uitspraken van de Ondernemingskamer en de Hoge Raad op het terrein van de externe verslaggeving, voor zover thans nog relevant;
- ▶ de *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, zowel die voor grote en middelgrote rechtspersonen als die voor micro en kleine rechtspersonen, gepubliceerd door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ);
- ▶ De *International Financial Reporting Standards* (IFRS), alsmede de *Interpretations* van het IFRS Interpretations Committee (IFRS IC). Deze regelgeving wordt gepubliceerd door de International Accounting Standards Board (IASB).

Bij de behandeling in de tekst zijn de eerste vier componenten als één geheel beschouwd. Zij vormen immers gezamenlijk de normen waaraan een Nederlandse rechtspersoon dient te voldoen indien de jaarrekening wordt opgesteld in overeenstemming met de in Nederland aanvaardbare grondslagen. De wettelijke bepalingen staan daarbij voorop. De Richtlijnen vullen het wettelijke algemene inziets-vereiste nader in. Daarom verwacht de RJ dat van de stellige uitspraken in de Richtlijnen slechts wordt afgeweken als daarvoor goede gronden aanwezig zijn. De RJ acht deze goede gronden in ieder geval aanwezig wanneer de afwijking noodzakelijk is voor het verschaffen van het vereiste inzicht. Jurisprudentie met een algemeen karakter is verwerkt in de Richtlijnen.

Het Handboek legt de nadruk op de algemene eisen die voor alle ondernemingen gelden. Voorts wordt ingegaan op de verslaggevingsregels die alleen van betekenis zijn voor banken, verzekeringsmaatschappijen, beleggingsinstellingen, pensioenfondsen, woningcorporaties, zorginstellingen, onderwijsinstellingen en overige organisaties zoals coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, commerciële stichtingen en verenigingen, non-profitinstellingen, fondsenwervende instellingen en personenvennootschappen. Specifieke regelgeving voor andere dan de hiervoor genoemde instellingen en organisaties komt in het Handboek jaarrekening 2023 niet naar voren.

IFRS heeft een directe invloed op de verslaggeving in Nederland in de situatie dat Nederlandse bedrijven verplicht of vrijwillig IFRS toepassen. IFRS heeft op de Nederlandse regelgeving een indirecte invloed omdat de Richtlijnen voor een deel zijn aangepast aan de IFRS-regels. Bij de behandeling van de verschillende onderwerpen is zowel aan de Nederlandse regels als aan de IFRS regels aandacht geschonken. De optredende verschillen zijn beknopt samengevat onder het kopje 'Verschillen Dutch GAAP – IFRS'. Voor een meer uitgebreid overzicht van de

verschillen tussen een jaarrekening op basis van Nederlandse wet- en regelgeving en IFRS verwijzen wij naar onze jaarlijkse uitgave 'Vergelijking IFRS met Nederlandse wet- en regelgeving' die via de ey.com website beschikbaar is. Naar onze mening leidt de gekozen wijze van behandeling ertoe dat het Handboek jaarrekening 2023 zowel een functie kan hebben voor ondernemingen die hun financiële verslagen over 2023 baseren op de Nederlandse wet- en regelgeving als voor ondernemingen die hun financiële verslagen over 2023 verplicht of vrijwillig baseren op IFRS. Wel is in dit Handboek de bespreking van IFRS beperkt tot de hoofdlijnen. Voor de meer uitgebreide IFRS-regelgeving zijn andere, internationale handboeken beschikbaar, bijvoorbeeld 'International GAAP 2023' van EY. 'International GAAP' is online gratis beschikbaar via ey.com/eyatlas.

Omdat dit Handboek ten doel heeft een actueel overzicht te geven van de wet- en regelgeving, is de tekst uiteraard in zeer belangrijke mate ontleend aan zowel de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving als aan IFRS¹. Ook zijn soms voorbeelden uit de Richtlijnen of IFRS overgenomen. Men kan zich afvragen waarin dan de toegevoegde waarde ligt van dit Handboek. Naar onze mening ligt de kracht van dit Handboek vooral in de toegankelijkheid en de leesbaarheid. Het is onze uitdaging geweest om de vele regels die gelden voor de financiële verslaggeving inzichtelijk te maken, door middel van een heldere structurering van onderwerpen en deelonderwerpen, door het verbeteren van de leesbaarheid van de regels, door het geven van interpretaties, door het leggen van verbanden, door het geven van vele (ook nieuwe) voorbeelden, door het analyseren van de verschillen tussen de huidige en toekomstige regelgeving, en door het maken van vergelijkingen tussen Nederlandse wet- en regelgeving en IFRS.

Met uw eventuele opmerkingen houden wij uiteraard rekening bij het vervaardigen van het volgende 'EY Handboek jaarrekening'. Opmerkingen kunt u sturen naar directoraat.vaktechniek.am@nl.ey.com onder vermelding van EY Handboek jaarrekening 2024.

Een speciaal woord van dank spreken wij uit naar Ronald Smittenberg die waardevol commentaar heeft geleverd op een vorige editie van het Handboek. Wij hebben dankbaar gebruikgemaakt van de suggesties.

Rotterdam, maart 2023

¹ Bronvermeldingen zijn in alle relevante situaties aangegeven.

Deel I

Regelgeving

1 Overzicht van wet- en regelgeving

1.1 Bronnen van regels voor externe verslaggeving	
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Titel 9 Boek 2 BW; ▶ overige wet- en regelgeving; ▶ arresten van Ondernemingskamer en Hoge Raad; ▶ Richtlijnen voor de jaarverslaggeving; ▶ International Financial Reporting Standards (IFRS).
1.2 Titel 9 Boek 2 BW	
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> ▶ bepaling van rechtspersonen en vennootschappen waarop de voorschriften van toepassing zijn; ▶ voorschriften inzake de inhoud van de jaarrekening, het bestuursverslag en de Overige gegevens; ▶ voorschriften inzake de openbaarmaking van jaarrekening, bestuursverslag en Overige gegevens; ▶ voorschriften inzake wettelijk verplichte accountantscontrole.
Toepassingsgebied	<ul style="list-style-type: none"> ▶ BV's, NV's, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen; ▶ formeel buitenlandse vennootschappen; ▶ organisaties van openbaar belang (OOB's); ▶ vennootschappen onder firma, commanditaire vennootschappen waarvan alle onbeperkt aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn; ▶ commerciële stichtingen en commerciële verenigingen.
Toepassing fiscale waarderings-grondslagen (door micro- of kleine rechtspersonen)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ mogelijkheid van toepassing fiscale grondslagen voor micro- of kleine rechtspersonen in de commerciële jaarrekening.
1.3 Overige wet- en regelgeving	
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Wet op het financieel toezicht, voorschriften voor banken, verzekeraars, beleggingsentiteiten en effectenuitgevende instellingen.
1.4 Arresten Ondernemingskamer en Hoge Raad	
Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ procedures tot vernietiging van vaststelling/wijziging van een jaarrekening; ▶ mits van algemene aard zijn de uitspraken mede richtinggevend aan de ontwikkeling van de externe financiële verslaggeving en geven ze een dwingende interpretatie.
1.5 Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (Raad voor de Jaarverslaggeving)	
Inhoud en toepassing	<ul style="list-style-type: none"> ▶ de Richtlijnen geven mede invulling aan de wettelijke verwijzing naar 'normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd'.

- ▶ zij worden onderscheiden in:
 - ▶ stellige uitspraken (vetgedrukt): daarvan mag slechts worden afgeweken indien daarvoor goede gronden zijn;
 - ▶ aanbevelingen.
- ▶ de Richtlijnen worden opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ), een onafhankelijke private organisatie waaraan vertegenwoordigers van organisaties van opstellers, controleurs en gebruikers van jaarrekeningen deelnemen;
- ▶ in de Richtlijnen worden betrokken de wet, uitspraken van de OK en de HR. Kritisch wordt bezien of de standaarden en interpretaties van de IASB al dan niet kunnen worden verwerkt in de Richtlijnen;
- ▶ de Controle- en Overige Standaarden voor de accountantscontrole (NV COS, uitgebracht door de NBA) stellen vast dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een belangrijke kenbron zijn waaraan openbare accountants de financiële verslaggeving toetsen.

1.6 International Financial Reporting Standards (International Accounting Standards Board)

IFRS

Opgesteld door IASB; zie voor een uitgebreide bespreking hoofdstuk 3.

1.7 Europese Unie

Inhoud en toepassing

- ▶ op grond van de Europese IAS-verordening moeten aan een gereguleerde beurs in de EU/EER genoteerde ondernemingen de geconsolideerde jaarrekening opstellen in overeenstemming met door de Europese Commissie goedgekeurde IFRS;
- ▶ de erkenning van IFRS door de Europese Unie is gevolgd door aanpassing (modernisering) van de EU-jaarrekeningrichtlijnen;
- ▶ in meer algemene zin moeten ondernemingen met effecten genoteerd aan een gereguleerde beurs in de EU/EER op grond van de zogenoemde EU-Transparantierichtlijn meer, vaker en sneller informatie verschaffen.

1.8 Toezicht op financiële verslaggeving

Inhoud

- ▶ de AFM is toezichhouder op de externe financiële verslaggeving van beursgenoteerde ondernemingen;
- ▶ het toezicht richt zich op de jaar- en halfjaarverslaggeving van aan een gereguleerde beursgenoteerde ondernemingen.

1.1 Bronnen van regels voor externe verslaggeving

Voorschriften met betrekking tot verslaggeving vinden hun oorsprong in bepalingen die bij of krachtens de wet worden vastgesteld. In beginsel legt de wetgever, indien deze van oordeel is dat in het publieke belang op een maatschappelijk terrein regels moeten worden gesteld, via de wet haar wil op. Voor minder belangrijke voorschriften delegeert de wetgever in de wet veelal de bevoegdheid tot het geven van nadere voorschriften, soms aan de minister. Indien de materie die moet worden geregeld sterk beïnvloed kan worden door de zich wijzigende maatschappelijke opvattingen, pleegt de wetgever te verwijzen naar buitenwettelijke normen. Bij geschillen zal dan uiteindelijk de rechter dienen vast te stellen wat in concreto deze norm is.

1 Overzicht van wet- en regelgeving

De geschetste situatie doet zich ook voor met betrekking tot de regels voor verslaggeving. Reeds in een vroeg stadium heeft de Nederlandse wetgever het tot zijn taak gerekend voorschriften, zij het summiere, met betrekking tot de inrichting en openbaarmaking van de jaarrekening van ondernemingen en kapitaalvennootschappen te geven. Bij uitbreiding van de regelgeving is gebruikgemaakt van zowel het delegeren van de bevoegdheid tot het geven van nadere uitwerkingsvoorschriften via een Algemene Maatregel van Bestuur als van het verwijzen naar buitenwettelijke normen. Hiervoor is de term 'maatschappelijk aanvaardbare normen' gebruikt. Daarnaast zijn in afzonderlijke wetten aanvullende jaarrekeningvoorschriften opgenomen voor bepaalde categorieën ondernemingen die onder het jaarrekeningenrecht vallen, zoals banken en verzekeraars. Ook zijn er bijzondere wetten die voor bepaalde categorieën huishoudingen, zoals pensioenfondsen, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, woningbouwcorporaties (toegelaten instellingen volkshuisvesting), specifieke jaarrekeningvoorschriften bevatten.

Titel 9 Boek 2 BW

Overigens hebben de in de Nederlandse wet vastgelegde jaarrekeningvoorschriften in de loop der tijd een aanzienlijke uitbreiding ondergaan door de Europese harmonisatie op dit terrein van het vennootschapsrecht. De Europese Unie (en haar voorgangers) gebruikt o.a. Europese richtlijnen om de nationale wetgeving van de lidstaten te harmoniseren. Deze richtlijnen richten zich tot de regeringen van de lidstaten en verplichten hen hun nationale wetgeving conform de Europese richtlijn aan te passen. Op het terrein van het jaarrekeningenrecht zijn er een tweetal richtlijnen die grote invloed hebben gehad, te weten de Vierde EEG-richtlijn betreffende de enkelvoudige jaarrekening (1978) en de Zevende EEG-richtlijn betreffende de geconsolideerde jaarrekening (1983). Daarnaast zijn er nog andere richtlijnen betreffende de jaarrekeningen van banken (1986) en van verzekeringsmaatschappijen (1991) vastgesteld. De bepalingen uit deze richtlijnen zijn vervolgens geïmplementeerd in Titel 9 Boek 2 BW.

In 2013 is de EU-richtlijn jaarrekening gepubliceerd (Richtlijn 2013/34/EU), voornamelijk een herziening en samenvoeging (ter vervanging) van de Vierde en Zevende EEG-richtlijn. De wijzigingen uit deze EU-richtlijn jaarrekening (Richtlijn 2013/34/EU) zijn in 2015 geïmplementeerd in Titel 9 Boek 2 BW (zie par. 1.7). In deze EU-richtlijn jaarrekening is ook een bepaling opgenomen waarmee de mogelijkheid ontstond (voor lidstaten) om zogenaamde 'micro-entiteiten' vrij te stellen van diverse jaarrekeningvoorschriften (Richtlijn 2012/6/EU). Nederland heeft inderdaad van deze vrijstellingsmogelijkheden voor micro-entiteiten (micro-ondernemingen) gebruikgemaakt. Naast richtlijnen heeft de Europese wetgever voor de geconsolideerde jaarrekening van beursgenoteerde vennootschappen ook een (zogenaamde: IAS/IFRS-)verordening uitgevaardigd. In tegenstelling tot bovengenoemde EU-richtlijnen hebben EU-verordeningen rechtstreekse werking en behoeven dus niet nadien (nog) verwerkt te worden in de nationale wetgeving van de lidstaten.

Jaarrekeningprocedure

Indien ter zake van jaarrekeningvoorschriften interpretatiegeschillen ontstaan, kan slechts de rechter daarover een voor partijen bindende uitspraak doen. Voor jaarrekeningen van rechtspersonen die onder Titel 9 Boek 2 BW vallen (zie hierna) is een afzonderlijke rechterlijke instantie ingesteld, die bij uitsluiting van andere rechters bevoegd is een uitspraak te doen in een zogeheten jaarrekeningprocedure, te weten de Ondernemingskamer (verder aan te duiden als OK) van het Gerechtshof Amsterdam. Van uitspraken van de OK is slechts cassatie mogelijk bij de Hoge Raad (verder aan te duiden als HR). Indien en voor zover de uitspraken van de OK en/of HR in algemene termen zijn geformuleerd kan aan deze interpretaties ook betekenis in algemene zin worden ontleend, omdat mag worden aangenomen dat de rechter in soortgelijke gevallen soortgelijke beslissingen ten aanzien van de interpretatie zal nemen.

Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ)

Zoals hiervoor vermeld, heeft de Nederlandse wetgever in de wet, via een verwijzing naar 'maatschappelijk aanvaardbare normen', in de regels voor de externe verslaggeving buitenwettelijke normen geïntroduceerd. Omdat onduidelijkheid kan heersen omtrent de inhoud van deze normen heeft een aantal toenmalige organisaties van direct belanghebbenden, met name van accountants, werkgevers en werknemers, het initiatief genomen tot inventarisatie van deze 'maatschappelijk aanvaardbare normen'. Dit initiatief is later uitgemond in de Raad voor de Jaarverslaggeving (hierna verder aangeduid als RJ), die jaarlijks de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving publiceert. Zowel in de praktijk als in de interpretatie door de OK hebben deze RJ-Richtlijnen de functie gekregen van een nadere invulling van het begrip 'maatschappelijk aanvaardbare normen'. Een belangrijk aspect hierbij is het feit dat de RJ bij het opstellen van zijn Richtlijnen ook rekening houdt met de internationale ontwikkelingen op het gebied van de regelgeving (en standaarden) voor de financiële verslaggeving. Dat houdt in dat de RJ kritisch beziet of ontwikkelingen in internationale verslaggevingsstandaarden (IFRS) ook voor Nederlandse rechtspersonen waarvoor Titel 9 Boek 2 BW geldt van belang en/of toepasselijk zouden kunnen of behoren te zijn. Pas na deze beoordeling en afweging zal de RJ besluiten of (onderdelen van) dergelijke IFRS van de International Accounting Standards Board (IASB) al dan niet in haar Richtlijnen worden verwerkt.

International Financial Reporting Standards (IFRS)

De IASB is een privaatrechtelijke organisatie die themagerichte standaarden op het gebied van de financiële verslaggeving opstelt en de wereldwijde acceptatie en toepassing van de door haar opgestelde standaarden nastreeft. De betekenis van deze International Financial Reporting Standards (IFRS), voorheen genaamd International Accounting Standards (IAS), van de IASB is in de loop der tijd sterk in betekenis toegenomen. Dit vooral omdat de EU-wetgever via de zogeheten IAS/IFRS-verordening (gepubliceerd in 2002) heeft voorgeschreven dat deze standaarden (na EU-goedkeuring) moeten worden nageleefd bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening door vennootschappen die in de Europese Unie aan een gereguleerde beurs zijn genoteerd. Tevens biedt deze zogenaamde IAS/IFRS-verordening (2002) EU-lidstaten ook de mogelijkheid IFRS toe te staan dan wel voor te schrijven bij het opstellen van de enkelvoudige jaarrekening, ook voor andere dan beursgenoteerde vennootschappen. De Nederlandse wetgever heeft gebruikgemaakt van deze opties en in het BW geregeld dat (EU goedgekeurde) IFRS ook op vrijwillige basis kunnen worden toegepast in de enkelvoudige jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen alsmede in de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening van niet-beursgenoteerde ondernemingen. In 2015 heeft door de Europese Commissie een evaluatie van deze (in 2005 in werking getreden) EU IAS/IFRS-verordening plaatsgevonden, maar deze evaluatie heeft geen aanpassing van de verordening en/of een uitbreiding van de EU-goedkeuringscriteria van IFRS tot gevolg gehad. Tevens is in 2018 door de Europese Commissie een consultatiedocument gepubliceerd, de zogeheten 'Fitness Check on the EU Framework for Public Reporting by Companies', waarin ook vragen waren opgenomen over mogelijke toekomstige verbeteringen in de EU-richtlijnen en/of de EU IAS/IFRS-verordening. In 2021 werd door de Europese Commissie een rapport gepubliceerd over de resultaten van deze 'Fitness check'. Vervolgens werd eind 2021 door de Europese Commissie opnieuw een consultatiedocument gepubliceerd getiteld: 'Strengthening the quality of corporate reporting and its enforcement'. Het is op het moment van schrijven nog niet bekend of de reacties op deze consultaties mogelijk kunnen leiden tot voorstellen van de Europese Commissie over aanpassing van EU-verordeningen en/of EU-richtlijnen.

1.2 Titel 9 Boek 2 BW

1.2.1 Algemeen

Voorschriften met betrekking tot de externe financiële verslaggeving zijn opgenomen in Titel 9 van Boek 2 BW. Titel 9 Boek 2 BW vangt aan met de algemene bepaling op welke rechtspersonen en vennootschappen voorschriften (in Titel 9) voor de externe financiële verslaggeving van toepassing zijn (zie par. 1.2.2). Vervolgens

1 Overzicht van wet- en regelgeving

worden de voorschriften behandeld die bij de inrichting van de jaarrekening (dat wil zeggen de balans en de winst-en-verliesrekening met de toelichting) en de opstelling van het bestuursverslag (zie verder hoofdstuk 39) en de zogenaamde Overige gegevens (zie verder hoofdstuk 41) in acht moeten worden genomen. Specifieke aandacht wordt daarbij besteed aan betaalinstellingen, elektronisch geldinstellingen, beleggingsmaatschappijen, banken en verzekeringsmaatschappijen. Ook worden voorschriften gegeven inzake verplichte accountantscontrole en de deponering van de jaarrekening (zie voor een uitgebreide bespreking hoofdstuk 2 'Formele aspecten'). Krachtens Titel 9 Boek 2 BW zijn een aantal algemene maatregelen van bestuur genomen, waarvan de belangrijkste zijn: het Besluit modellen jaarrekening, het Besluit actuele waarde, het Besluit inhoud bestuursverslag, het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie en het Besluit elektronische deponering handelsregister. Ook van belang is het Besluit fiscale waarderingsgrondslagen dat is gerelateerd aan de mogelijkheid voor micro-rechtspersonen en kleine rechtspersonen om vrijwillig in de commerciële jaarrekening fiscale waarderingsgrondslagen te hanteren (zie par. 1.2.3) (art. 2:396 lid 6 BW). De meest recente ingrijpende wetswijziging betrof in 2015 de Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening (Stb. 2015, nr. 349), waarmee voornamelijk vanwege de EU-richtlijn jaarrekening (2013) verplichte wijzigingen in Titel 9 Boek 2 BW en enkele bovengenoemde besluiten werden doorgevoerd die van toepassing zijn (zie par. 1.2.3 en 1.7).

Nadat bleek dat enkele bepalingen uit de EU-richtlijn jaarrekening (in 2015) niet geheel correct waren doorgevoerd in het BW, zijn er (in 2018) via de zogeheten 'Verzamelwet Ministerie van Justitie en Veiligheid 2018' (Stb. 2018, nr. 228) nog enkele kleine wijzigingen doorgevoerd die onmiddellijk in werking traden (Stb. 2018, nr. 318).

1.2.2 Toepassingsgebied Titel 9 Boek 2 BW

Algemeen

Titel 9 Boek 2 BW is van toepassing op BV's, NV's, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, maar ook op betaalinstellingen, elektronisch geldinstellingen, beleggingsmaatschappijen, banken en verzekeringsmaatschappijen. Ook is Titel 9 van toepassing op vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen waarvan alle onbepert aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn, alsmede op zogenaamde commerciële stichtingen en commerciële verenigingen (art. 2:360 BW).

De 'gewone' (niet-commerciële) verenigingen en stichtingen, eenmanszaken, maatschappen, Vof's en CV's die niet aan de hierboven gegeven omschrijving voldoen, vallen niet onder Titel 9 en hebben dus niet de plicht de eigen jaarrekening overeenkomstig Titel 9 op te maken en te deponeren. Wel hebben zij de plicht jaarlijks een balans en een staat van baten en lasten op te stellen (art. 2:10 BW en art. 3:15i BW). Voor deze balans en staat van baten en lasten gelden echter geen inhoudelijke voorschriften en openbaarmaking van deze stukken komt niet aan de orde. Nevenvestigingen (branche of filiaal) hebben niet de plicht om een eigen jaarrekening overeenkomstig Titel 9 op te maken en te deponeren. Wel moeten zij de jaarrekening van de vennootschap waartoe zij (als nevenvestiging) behoren deponeren bij het handelsregister waar zij zijn ingeschreven, althans voor zover de vennootschap waartoe zij behoren zelf een verplichting tot deponeren heeft (art. 24 lid 5, art. 25 lid 5 en art. 26 lid 4 Handelsregisterbesluit 2008).

Overigens gelden voor de Europese naamloze vennootschap, de zogenoemde Societas Europea (SE), alsmede voor de Europese coöperatie (SCE), de verslaggevingsregels van het land waarin de SE of SCE haar statutaire zetel heeft. Dit betekent dat een SE of SCE die in Nederland is opgericht en in Nederland de statutaire zetel heeft moet voldoen aan de voorschriften van Titel 9.

Formeel buitenlandse vennootschappen

Sinds 1998 is de Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen van toepassing, welke in 2005 ingrijpend is gewijzigd. De wet is tot stand gekomen om oneigenlijk gebruik van buitenlandse vennootschappen in de Nederlandse rechtssfeer tegen te gaan. De doelgroep van deze wet zijn kapitaalvennootschappen die zijn opgericht naar het recht van een staat van buiten de Europese Unie (bijvoorbeeld de Nederlandse Antillen of een staat van de Verenigde Staten) en die hun werkzaamheid geheel of nagenoeg geheel in Nederland verrichten en voorts geen werkelijke band hebben met het land van oprichting. Een dergelijke formeel buitenlandse vennootschap is verplicht een jaarrekening overeenkomstig Titel 9 in te richten en te publiceren (art. 5 lid 2 Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen). Deze wet is niet van toepassing op vennootschappen die worden beheerd door het recht van een lidstaat van de EU of van een staat die partij is bij de EER-overeenkomst (Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte). Overigens, zoals in de volgende alinea wordt besproken, kan een dergelijke formeel buitenlandse vennootschap geen organisatie van openbaar belang zijn.

Organisatie van openbaar belang (OOB)

In de Wet toezicht accountantsorganisatie (Wta) is een definitie opgenomen van het begrip 'organisatie van openbaar belang' (OOB), omdat er specifieke voorschriften zijn voor accountantskantoren die wettelijke controles van de jaarrekening van OOB's uitvoeren. Tevens is sinds 2008 bij Besluit bepaald dat een dergelijke OOB een 'auditcommissie' dient in te stellen, hetgeen thans is opgenomen in het Besluit instelling auditcommissies (zie Stb. 2016, nr. 507).

Daarnaast is sinds 2016 ook een OOB-definitie opgenomen in het BW, in artikel 2:398 lid 7 BW worden de volgende rechtspersonen genoemd als OOB:

1. waarvan effecten zijn toegelaten tot notering aan een gereguleerde markt (uitgevende instellingen);
2. kredietinstellingen (bank);
3. verzekeringsondernemingen (verzekeraar);
4. bij AMvB aangewezen vanwege hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer.

Het laatstgenoemde (4) geeft de Nederlandse wetgever de mogelijkheid bepaalde organisaties aan te wijzen als OOB. In juli 2019 is dit gedaan via het Besluit aanwijzing organisaties van openbaar belang (Stb. 2019, nr. 252), dat in werking is getreden op 1 januari 2020, waarmee ook de volgende organisaties zijn aangewezen als OOB in de zin van de Wta:

- a. netbeheerders;
- b. (grote) woningcorporaties (toegelaten instellingen volkshuisvesting die op twee achtereenvolgende balansdata meer dan 5.000 verhuureenheden bezitten);
- c. instellingen voor wetenschappelijk onderzoek (KNAW, NWO en Koninklijke Bibliotheek); en
- d. (grote) pensioenfondsen (die op twee achtereenvolgende balansdata kwalificeren als grote fondsen in de zin van art. 35a lid 5 onderdeel b Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling).

In dit Besluit aanwijzing organisaties van openbaar belang zijn voor bepaalde van deze aangewezen OOB's in de zin van de Wta, namelijk instellingen voor wetenschappelijk onderzoek en grote pensioenfondsen, specifieke uitzondering opgenomen voor het instellen van een auditcommissie (art. 1b Besluit toezicht accountantsorganisaties).

Voor deze aangewezen OOB's in de zin van de Wta gelden derhalve specifieke voorschriften voor de accountantskantoren die wettelijke controles van de jaarrekening van deze OOB's uitvoeren.

1 Overzicht van wet- en regelgeving

Voor de jaarverslaggeving is met name van belang dat een OOB in de zin van artikel 2:398 lid 7 BW géén gebruik kan maken van de vrijstellingen voor kleine of middelgrote rechtspersonen zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW (art. 2:395a t/m 397 BW). Ook kan een dergelijke OOB geen gebruikmaken van de consolidatievrijstelling voor kleine groepen (art. 2:407 lid 2 BW) of als groepsmaatschappij geen gebruikmaken van de groepsvrijstelling (zie hoofdstuk 42) genoemd in artikel 403 (art. 2:403 lid 4 BW). Daarnaast kan een dergelijke OOB die een geconsolideerde jaarrekening opstelt niet volstaan met het opnemen van een verkorte winst-en-verliesrekening in de enkelvoudige jaarrekening (art. 2:402 lid 2 BW).

Beursgenoteerde ondernemingen met Nederland als lidstaat van herkomst

De bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW inzake jaarrekening en bestuursverslag zijn ook van toepassing op beursgenoteerde ondernemingen met een statutaire zetel buiten de EU maar waarvan Nederland de zogenoemde lidstaat van herkomst is (art. 5:25b Wft). De beursgenoteerde onderneming (uitgevende instelling) moet haar lidstaat van herkomst bekend maken (art. 5:25a lid 2 Wft). Nederland is bijvoorbeeld lidstaat van herkomst van een buitenlandse onderneming met een statutaire zetel buiten de EU waarvan aandelen of obligaties met een nominale waarde kleiner dan € 1.000 zijn genoteerd aan een gereguleerde markt in Nederland. In dat geval zal deze onderneming het prospectus in Nederland (ter goedkeuring) aangeboden hebben (aan de AFM), is Nederland lidstaat van herkomst en dient de jaarrekening van deze buitenlandse beursgenoteerde onderneming te voldoen aan Titel 9 of IFRS zoals goedgekeurd door de EU. Tevens dienen de bepalingen die gelden voor het bestuursverslag, de overige gegevens en de accountantscontrole te worden nageleefd (art. 5:25c Wft).

Voorbeeld toepasselijkheid Titel 9 op buitenlandse beursgenoteerde onderneming

Een Braziliaanse beursgenoteerde onderneming heeft tevens een beursnotering aan een gereguleerde markt in Nederland. De Braziliaanse onderneming heeft het prospectus, welke is goedgekeurd door de AFM, in Nederland aangeboden aan beleggers. De onderneming heeft beursgenoteerde aandelen met een nominale waarde van € 500. Daardoor is Nederland lidstaat van herkomst en is de Braziliaanse onderneming op grond van artikel 5:25c lid 5 Wft verplicht tevens de bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW inzake jaarrekening en bestuursverslag toe te passen.

Voor een onderneming met zowel een beursnotering aan een gereguleerde markt in Nederland als aan een gereguleerde markt elders binnen de EU, met een statutaire zetel buiten de EU en waarvan de genoteerde aandelen of obligaties een nominale waarde hebben die groter is dan € 1.000, geldt dat die onderneming kan kiezen voor Nederland als lidstaat van herkomst. Indien een dergelijke onderneming niet kiest voor Nederland als lidstaat van herkomst, zal de onderneming gereguleerde informatie (zoals de jaarrekening) die deze in de lidstaat van herkomst openbaar maakt ook in Nederland openbaar maken (art. 5:25q Wft).

Voorbeeld buitenlandse onderneming met aandelen met nominale waarde >€ 1.000

Een Indonesische beursgenoteerde vennootschap heeft, naast een beursnotering in Indonesië, tevens een notering aan een gereguleerde markt in zowel Luxemburg als Nederland. De onderneming heeft beursgenoteerde aandelen met een nominale waarde van € 1.500. De Indonesische onderneming behoort Nederland of Luxemburg te kiezen als lidstaat van herkomst.

Commerciële stichting of vereniging

Sinds 1998 zijn ('ondernemende') stichtingen en verenigingen indien zij een onderneming in stand houden en aan bepaalde voorwaarden voldoen verplicht om een jaarrekening overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW in te richten en te deponeren bij het handelsregister. Dit is geregeld in artikel 2:360 lid 3 BW, waarin de volgende voorwaarden worden genoemd:

- ▶ de stichting of vereniging houdt een of meer ondernemingen in stand die in het handelsregister moet(en) worden ingeschreven; en

- ▶ de netto-omzet van deze ondernemingen bedraagt ten minste € 6 miljoen; en
- ▶ de stichting of vereniging valt niet onder een bijzondere regelgeving waardoor de stichting of vereniging bij of krachtens de wet een financiële verantwoording op moet stellen die gelijkwaardig is aan een jaarrekening opgesteld op basis van Titel 9 en deze tevens openbaar maakt.

Voor een nadere uitwerking van de jaarrekeningverplichtingen van commerciële stichtingen en verenigingen wordt verwezen naar hoofdstuk 52.

Voor gewone (niet-commerciële) verenigingen en stichtingen is er op dit moment (nog) géén wettelijke verplichting om jaarcijfers te deponeren bij het handelsregister. Wel is sinds 2020 het wetsvoorstel Transparantie maatschappelijke organisaties in behandeling bij de Tweede Kamer. In dit wetsvoorstel (nr. 35 646) wordt onder andere voorgesteld dat stichtingen verplicht zullen worden om jaarlijks binnen tien maanden na afloop van het boekjaar de opgestelde balans en staat van baten en lasten, ondertekend door de bestuurders en commissarissen van de stichting en de leden van het toezichthoudend orgaan, te deponeren bij het handelsregister (voorstel voor nieuw art. 2:299b BW). De bij het handelsregister te deponeren balans en staat van baten en lasten kunnen slechts worden ingezien door daartoe bevoegde overheidsinstanties. De behandeling in de Tweede Kamer van dit wetsvoorstel was begin 2023 nog niet afgerond.

Vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen waarvan alle onbeperkt aansprakelijke vennoten kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn

Een ('gewone') Vof of CV behoeft geen jaarrekening en bestuursverslag conform de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW in te richten en te deponeren bij het handelsregister. De ratio hiervoor is dat de vennoten van een Vof en de beherende vennoten van een CV onbeperkt aansprakelijk zijn voor de schulden van de Vof of CV (zie hoofdstuk 54). Wel gelden de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW onverkort voor een commanditaire vennootschap of een vennootschap onder firma waarvan alle vennoten die jegens schuldeisers aansprakelijk zijn (dat wil zeggen alle firmanten van de Vof of alle beherend vennoten van de CV) kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn (art. 2:360 lid 2 BW).

Het probleem van deze bepaling is dat de buiten Nederland voorkomende vennootschapsfiguren niet zonder meer gelijk zijn aan die in de Nederlandse (of EU-)wetgeving. Voor het identificeren van de buitenlandse kapitaalvennootschappen waarop deze wetgeving van toepassing kan zijn, kan de volgende handreiking worden gebruikt: onder het begrip 'kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht' dienen te worden verstaan die buitenlandse vennootschapsvormen die slechts hun vennootschapsvermogen als waarborg aan derden bieden en waarbij de deelnemers/vennoten/aandeelhouders slechts beperkt aansprakelijk zijn (dus veelal een in aandelen verdeeld kapitaal hebben).

Ten aanzien van de verwerking van een Vof of CV in de jaarrekening van een Nederlandse rechtspersoon, die vennoot is in deze Vof of CV, wordt verwezen naar hoofdstuk 54.

1.2.3 Toepassing fiscale grondslagen (door kleine of micro-rechtspersonen)

In 2008 is de wet 'Wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met invoering van de mogelijkheid de jaarrekening van kleine rechtspersonen op te stellen volgens fiscale grondslagen' in werking getreden. Deze wet (zie voor uitgebreide behandeling par. 44.4), biedt kleine rechtspersonen de mogelijkheid om bij het opstellen van hun commerciële jaarrekening te volstaan met waardering van de activa en passiva op basis van de waarderingsgrondslagen zoals die gebruikt worden voor de aangifte vennootschapsbelasting (Vpb). Sinds 2016 bestaat er ook voor micro-rechtspersonen, net zoals voor kleine rechtspersonen, de mogelijkheid om bij het opstellen van hun commerciële jaarrekening te volstaan met waardering van de activa en passiva op basis van de waarderingsgrondslagen

1 Overzicht van wet- en regelgeving

zoals die gebruikt worden voor de aangifte vennootschapsbelasting (Vpb). Concreet betekent dit dat de balans en de winst-en-verliesrekening gelijk of vrijwel gelijk zullen zijn aan de in de aangifte Vpb opgenomen balans en winst-en-verliesrekening. Uiteraard zijn dergelijke micro- en kleine rechtspersonen niet verplicht de fiscale grondslagen te volgen, het is een vrijwillige keuze; zij zijn vrij om de jaarrekening op gewone (commerciële, niet-fiscale) grondslagen op te stellen. Ook blijft de vrijheid bestaan om bij de keuze voor fiscale grondslagen in de jaarrekening nog aanvullende, extra informatie te verstrekken. Wat uitdrukkelijk niet is toegestaan, is 'cherry picking' van fiscale dan wel BW-waarderingsgrondslagen. De keuze voor fiscale waarderingsgrondslagen betekent een integrale keuze voor het complete fiscale regime, waartoe in het bijbehorende Besluit fiscale waarderingsgrondslagen nadere voorschriften worden gegeven.

1.3 Overige wet- en regelgeving

Regels voor de externe financiële verslaggeving kunnen ook zijn opgenomen in andere wet- en regelgeving dan de hiervoor vermelde bronnen.

Genoemd kunnen bijvoorbeeld worden comptabiliteits-/verslaggevingsvoorschriften die van toepassing zijn op instellingen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg, het onderwijs of op overheidslichamen. De tendens is overigens dat op dit soort instellingen en lichamen Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zo veel mogelijk van toepassing worden verklaard. Ook zijn voor dergelijke instellingen veelal sectorspecifieke ministeriële besluiten van toepassing. Zoals hierna genoemd worden door de Raad voor de Jaarverslaggeving ook enkele sectorspecifieke Richtlijnen uitgebracht, die veelal tevens nadere duiding geven van de sectorspecifieke regelgeving of ministeriële besluiten inzake jaarverslaggeving.

Ook zijn op bepaalde ondernemingen en instellingen specifieke voorschriften van toepassing. Met name is hierbij te denken aan voorschriften in de Wet op het financieel toezicht (Wft), die gelden voor banken, verzekeraars, beleggingsinstellingen en effectenuitgevende instellingen.

Daarnaast bevatten de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving specifieke Richtlijnen voor banken, verzekeringsmaatschappijen, beleggingsentiteiten, pensioenfondsen, coöperaties, commerciële stichtingen en verenigingen, organisaties zonder winststreven, toegelaten instellingen volkshuisvesting, fondsenwervende organisaties, onderwijsinstellingen en zorginstellingen.

1.4 Arresten Ondernemingskamer en Hoge Raad

Iedere belanghebbende die van oordeel is dat de jaarrekening, het bestuursverslag of de daaraan toe te voegen Overige gegevens van een rechtspersoon of vennootschap waarop Titel 9 Boek 2 BW van toepassing is, niet voldoet aan de daaromtrent bij of krachtens Titel 9 Boek 2 BW gestelde voorschriften, kan van deze rechtspersoon of vennootschap in rechte vorderen deze stukken in te richten overeenkomstig bij rechterlijk bevel te geven aanwijzingen (jaarrekeningprocedure). Dezelfde bevoegdheid is ook aan de advocaat-generaal (AG) bij het Gerechtshof Amsterdam gegeven, in het openbaar belang. Dit geldt niet ten aanzien van de controleverklaring van de externe accountant. De rechter die in eerste en hoogste ressort over de rechtsvordering oordeelt, is de Ondernemingskamer (OK) van het Gerechtshof Amsterdam. Tegen de arresten van de OK kan slechts beroep in cassatie bij de Hoge Raad worden ingesteld. Deze bijzondere rechtspleging is tot stand gekomen bij de invoering van de Wet op de jaarrekening van ondernemingen in 1971. Van deze bevoegdheid tot het instellen van een rechtsvordering (verzoek aan de OK) tot het gewijzigd inrichten van de jaarrekening of het bestuursverslag is voornamelijk in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw regelmatig gebruik gemaakt. Arresten van de OK en van de HR leiden, afhankelijk van de formulering van de uitspraak, soms tot nadere interpretatie van de wettekst. De RJ pleegt deze interpretaties in zijn Richtlijnen te volgen.